

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ, ЩО СПРИЯЮТЬ ЗАЛУЧЕННЮ ДО ЛЮЦИФЕРІАНСЬКИХ КУЛЬТІВ: МЕХАНІЗМИ ТА ПРОФІЛАКТИКА

SOCIO-PSYCHOLOGICAL FACTORS CONTRIBUTING TO INVOLVEMENT IN LUCIFERIAN CULTS: MECHANISMS AND PREVENTION

Куликович А.Ю., к.ю.н.

Стаття присвячена аналізу соціально-психологічних факторів, що впливають на залучення до люциферіанських культів, а також дослідженню ефективних механізмів профілактики. Автор проводить історичний екскурс походження люциферіанства та розглядає групи такого культу. Історично, люциферіанство виникло як частина ширших дуалістичних релігійних течій, які протистояли ортодоксальному християнству, включаючи середньовічні ереси катарів, богомилів та інших. Люциферіанські культу, зокрема, відзначаються своєю філософією індивідуалізму, гностичними впливами і прагненням до особистого просвітлення. У статті розглядаються такі фактори, як потреба в приналежності до групи, пошук духовного досвіду, соціальна ізоляція, криза ідентичності, а також вплив харизматичних лідерів. Крім того, аналізується роль соціальних мереж і онлайн-комунікацій у поширенні культових ідей. На основі емпіричних даних та наукової літератури, стаття пропонує комплексний підхід до профілактики залучення до люциферіанських культів. Зокрема, обґрунтовується необхідність освітніх програм, що сприяють розвитку критичного мислення і навичок розпізнавання маніпулятивних технік. Також підкреслюється важливість підтримки з боку родини та громади, створення безпечних соціальних середовищ для молоді, а також психотерапевтичних інтервенцій для людей, що зазнали впливу культу. Результати дослідження підкреслюють необхідність розробки та впровадження стратегій, які враховують як соціальні, так і психологічні аспекти, для зменшення ризику залучення до деструктивних релігійних груп. Це дослідження робить внесок у розуміння того, як сучасні соціальні та психологічні чинники можуть впливати на релігійні вибори індивідів, і як суспільство може реагувати на виклики, пов'язані з релігійним плюралізмом і свободою вибору в умовах глобалізації.

Ключові слова: люциферіанські культу, соціально-психологічні фактори, релігійний вплив, профілактика залучення, релігійні права, свобода віросповідання, правові аспекти культів.

The article is devoted to the analysis of socio-psychological factors influencing involvement in Luciferian cults, as well as to the study of effective prevention mechanisms. The author provides a historical overview of the origin of Luciferianism and examines the groups of such a cult. Historically, Luciferianism emerged as part of broader dualistic religious movements that opposed orthodox Christianity, including the medieval heresies of Cathars, Bogomils, and others. Luciferian cults, in particular, are noted for their philosophy of individualism, Gnostic influences, and the desire for personal enlightenment. The article examines such factors as the need to belong to a group, the search for spiritual experience, social isolation, identity crisis, and the influence of charismatic leaders. In addition, the role of social networks and online communications in the spread of cult ideas is analyzed. Based on empirical data and scientific literature, the article proposes a comprehensive approach to the prevention of involvement in Luciferian cults. In particular, the author substantiates the need for educational programs that promote the development of critical thinking and skills in recognizing manipulative techniques. It also emphasizes the importance of family and community support, the creation of safe social environments for young people, and psychotherapeutic interventions for people who have been exposed to the cult. The results of the study emphasize the need to develop and implement strategies that take into account both social and psychological aspects to reduce the risk of involvement in destructive religious groups. This study contributes to the understanding of how contemporary social and psychological factors can influence the religious choices of individuals and how society can respond to the challenges of religious pluralism and freedom of choice in a globalized world.

Key words: Luciferian cults, socio-psychological factors, religious influence, prevention of involvement, religious rights, freedom of religion, legal aspects of cults.

Постановка проблеми. Люциферіанські культу, як нетрадиційні релігійні групи, можуть становити соціальний і психологічний виклик для суспільства, особливо через свою здатність залучати нових членів. Ці культу часто приваблюють людей, які шукають альтернативних шляхів духовного розвитку, свободи від традиційних догм або просто прагнуть до особистої трансформації. Однак, участь у таких групах може призводити до серйозних соціальних, психологічних та правових наслідків для індивідів і їхніх близьких. Незважаючи на це, проблема залучення до люциферіанських культів досі не отримала достатньої уваги з боку наукової спільноти. Існує недостатність системного аналізу соціально-психологічних факторів, які сприяють залученню до цих груп, а також механізмів профілактики, що могли б зменшити вплив таких культів на вразливі верстви населення. Ця наукова стаття має на меті заповнити прогалину в дослідженнях, визначивши основні соціально-психологічні фактори, що сприяють залученню до люциферіанських культів, та запропонувати ефективні профілактичні заходи, які можуть бути використані як на індивідуальному, так і на суспільному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження зосереджуються на різних аспектах люциферіанських культів, зокрема на соціально-психологічних та правових аспектах їхньої діяльності. Дослідники вказують на складність і багатогранність цього явища, що включає елементи релігії, ідеології та соціальної психо-

логії. Значна частина літератури зосереджена на вивченні механізмів рекрутування в нові релігійні рухи, включаючи люциферіанські культу. Ці механізми часто базуються на соціально-психологічних методах, таких як маніпуляція, груповий тиск і створення емоційно заряджених ситуацій, що полегшують прийняття нової ідентичності. Дослідники, такі як С. Галантер та Р. Сінгх, вивчають психологічні процеси, що впливають на вразливих індивідів і спонукають їх до участі в таких культурах. Правові аспекти також отримують значну увагу в наукових публікаціях. Дослідники аналізують законодавчі ініціативи і правові рамки, що регулюють діяльність нових релігійних рухів, включаючи люциферіанські культу. Вони підкреслюють важливість забезпечення балансу між релігійною свободою і захистом прав людини, зокрема щодо захисту від маніпулятивних і експлуаторських практик. Таким чином, останні дослідження надають важливу інформацію для розуміння феномену люциферіанських культів і пропонують рекомендації для розвитку профілактичних заходів. Однак, у цій сфері залишається багато невирішених питань, що потребують подальшого вивчення, зокрема щодо інтеграції між-дисциплінарних підходів у дослідженні цього явища.

Метою є вивчення та аналіз соціально-психологічних факторів, що сприяють залученню до люциферіанських культів, а також розробка і пропозиція ефективних механізмів профілактики, які можуть зменшити ризики такого залучення.

Виклад основного матеріалу. Люциферіанські культури, як і інші деструктивні релігійні групи, становлять потенційну загрозу для соціальної стабільності та безпеки. Розуміння соціально-психологічних факторів, що сприяють залученню до таких груп, є ключовим для розробки ефективних стратегій профілактики.

Люциферіани мають декілька історичних термінів. У ранньому християнстві люциферіани – це послідовники вчення єпископа Люцифера Каларійського (дата і місце народження невідомі – 370 або 371 рр., м. Караліс, сучасний Кальярі, Сардинія, Італія), відомого своєю протидією арианству. Єпископ Люцифер, чие ім'я в пізньо-римський період означало «світлоносний» або «сяючий» (від лат. “Lucifer”), боровся проти ариан під час правління римського імператора Констанція II (337–361 рр.). У 355 р. на Медіоланському соборі він, разом з іншими, відмовився виконати вимогу імператора засудити єпископа Александрія Афанасія (відомого як Афанасій Великий) за його ортодоксальні погляди. Люцифер Каларійський відкрито виступив проти арианства та імператора, за що був засланий спочатку в Сирію, а потім у Палестину та Єгипет. Після смерті імператора Констанція II Люцифер повернувся до єпископської діяльності у 362 р. і взяв участь у Александрійському соборі. Його непросту «плива позиція унеможливила примирення з арианами і навіть погіршила відносини між різними течіями християнства, особливо через відмову від компромісу з Антіохійською церквою. Його непримиримість була критикована в трактаті св. Єроніма «Дебати між люциферіанами і ортодоксами» [1, с. 205].

Погляди єпископа Люцифера знайшли підтримку серед релігійних громад, які протидіяли арианству в Італії, Іспанії, Галлії та Африці. Після його смерті його культ як святого поширився серед прихильників, особливо на Сардинії. Релігійна громада люциферіан проіснувала принаймні до 5 століття. У 1625 р. ім'я Люцифера Каларійського було включено до календаря місцевих святих; Католицька церква вшановує його пам'ять 20 травня. Термін «люциферіани» досі використовується для позначення християн, які категорично відкидають будь-які компроміси і дотримуються жорсткої антиаріанської позиції [2, с. 384].

У середньовічній Європі люциферіани були прихильниками антицерковного і антифеодального руху, оголошеними Католицькою церквою єретиками. Назва руху походить від імені грішного ангела Люцифера, якого його прихильники вважали суперником Бога. Рух виник наприкінці 12 століття в Німеччині, і його основи були засновані на дуалістичних ученнях раннього християнства, таких як гностицизм і маніхейство, а також на середньовічних єресьх павликіан, богомилів і альбігойців. Люциферіани відкидали догмат про триєдність Бога, не визнавали таїнств, вшанування хреста та ікон; заперечували воскресіння з мертвих і богослужіння, а також виступали проти влади Папи Римського та існуючого соціального ладу. В історії християнства їх часто асоціюють з іншими течіями, такими як вальденси і катарі. Звинувачення у сатаністських культових практиках, таких як жертвоприношення дияволу, осквернення святих і сексуальні оргії, ймовірно, є проявом антиєретичної пропаганди середньовічної церкви. У першій половині 13 століття рух був фактично придушений інквізицією. Як один із крайніх напрямків богомилства, люциферіанство існувало також у Візантії та Болгарії, і вплинуло на землі Київської Русі [6, с. 94].

Люциферіанство – це нетрадиційне релігійне вчення, яке деякі послідовники називають «прометеївським гностицизмом». На відміну від сучасного сатанізму, люциферіанство не спрямоване на відкритий конфлікт з Церквою і не є просто інверсією християнства, за винятком деяких течій, що мають характеристики дияволопоклонства. Ця окультна синкретична традиція має коріння в єресьх катарів і богомилів, маніхействі, а також у ранніх формах

люциферіанства. Витоки люциферіанства можна також знайти в гностицизмі, зокрема у поклонінні занепадому ангелу, що практикувалося в древніх гностичних культурах II століття н.е., і було відновлене в XIV столітті під назвою «люциферіанці». Ця традиція існувала в таємних окультних групах протягом всієї історії християнства, хоча вона не була прийнята в респектабельних колах.

Люциферіани не поклоняються Люциферу як уособленню зла, а розглядають його як світле і добре божество. Наразі існує кілька гілок люциферіанства, включаючи люциферіан-дияволопоклонників, люциферіан-гностиків, люциферіан-філософів-антифілософів і екзистенційне люциферіанство, хоча поділ між ними умовний, і часто окремі гілки поєднують кілька елементів.

Люциферіани-дияволопоклонники розглядають Люцифера як диявола і поклоняються йому, приносячи кровні та безкровні жертви. Вони мають сувору релігійну організацію і приймають християнську міфологію та історію, але служать Люциферу, а не Богу Старого і Нового Заповіту. Серед них є ті, хто ототожнює Люцифера і сатану як одну особистість, і ті, хто відокремлює Люцифера від сатани.

Люциферіани-гностики розглядають Люцифера як одну з іпостасей Богині Матері, асоціюючи його з такими фігурами як Ісіда, Діана, Ашера, Венера тощо. Відомий автор Лінн Пікнет у своїй книзі «Таємна Історія Люцифера» говорить про Люцифера як про Бога Світла і Прогресу, а сатану – як про диявола і істоту, не гідну поклоніння. У цьому підході є певні суперечності, але він демонструє різноманітність поглядів всередині гностичного люциферіанства.

Для люциферіан – атеїстів Люцифер є втіленням Логоса. Втіленням прогресу: «Люцифер – це вершина Логосу. Люциферіанство – це система принципів особистостей, здатних не тільки розуміти, а й змінювати». Поклоніння Люциферу це, найімовірніше, у люциферіан-атеїстів розглядається як поклоніння Розуму. У них немає культу і релігійної організації. Роль духовного досвіду мінімальна. Це найчастіше одинаки, які присвятили життя питанням філософії та релігії.

Люциферіани прагнуть досягти вищого рівня буття протягом свого життя через процес просвітлення, часто символізованого смолоскипом. Освічена людина, або ілюмінат, набуває достатньо містичних знань і духовних досягнень, щоб досягти стану, подібного до божественного. Стародавні містерії обіцяють можливість «подолати прокляття смертності через особисту зустріч з богом-покровителем або через досвід обоження, перетворення людини на божество».

Люциферіанство є сучасним релігійним вченням, яке підкреслює крайній індивідуалізм, де кожен вірянин має своє власне розуміння Люцифера та культу в люциферіанстві.

Релігійний досвід є особистою взаємодією з божественним, що надає засновникам релігій силу через безпосереднє спілкування з божеством. Вільям Джеймс вказує, що температура тіла може впливати на сприйняття істини, а релігійний досвід описується як один з найрідкісніших феноменів людського існування.

Традиційне визначення терміна «релігійний досвід» охоплює всю сукупність релігійних почуттів і переживань, що відображають психологічний стан віруючого. Найяскравіші прояви містичного досвіду включають стан свідомості, досягнутий під час молитви, медитації, божественних одкровень тощо, які характеризуються невимовністю, інтуїтивністю, короткочасністю та бездіяльністю волі.

Релігійний досвід часто важко описати, оскільки він є прикордонним станом, що викликає незрозумілі або навіть страхітливі відчуття у віруючої людини. Такі досвіди важко осмислити тільки через їх опис; їх можна зрозуміти лише через особисте переживання.

Люциферіани описують свій релігійний досвід у формі одкровення, які бувають масовими або для посвячених, ситуативними або загальними. Масові одкровення призначені для широкої аудиторії, тоді як одкровення для посвячених рясніють складним символізмом і таємницями, зрозумілими лише для вірян. Одкровення можуть бути надиктовані божеством або приходити до людини у формі інсайту. Масові одкровення часто містять інформацію про плани і завдання Люцифера на Землі, космологію та космогонію люциферіанства і місце людини в цій системі.

Слід розуміти, що люциферіанство та сатанізм це не тотожні поняття [4, с. 103]. Люцифер володіє багатьма характеристиками, які зближують його із сатаністським образом Сатани (хоча це не Сатана в юдео-християнській традиції). Люцифер символізує творчість, свободу, прагнення до досконалості, розвиток, дослідження та пізнання через досвід, а не через загальноприйняті істини. Він уособлює протест проти догматизму та інших форм контролю.

Деякі вважають, що Люцифер і Сатана є двома сторонами однієї медалі; це одна істота з різними аспектами. Ставлення до цієї фігури залежить від духовних цілей і розуміння людини. Сатана представляється більш непокірною та конфронтаційною фігурою. Люциферіани зазвичай бачать сатаністів як тих, хто переважно протистоїть чомусь (зокрема християнству і догматичним релігіям загалом), тоді як люциферіани йдуть своїм власним шляхом, незалежним від будь-якої іншої релігії.

Люциферіани пояснюють це різницею в перспективах. Багато хто з них вважає, що хоча Люцифер і Сатана можуть бути однією істотою, в контексті люциферіанства він не є Сатаною, оскільки це ім'я означає «ворог». Слово «Сатана» в його оригінальному єврейському значенні не було ім'ям, а означало «супротивник», що протистояв євреям і підірвав їхню віру. Таким чином, концепція «світлоносця» (буквальне значення імені Люцифер) не має жодного сенсу в юдео-християнському контексті Сатани, який уособлює темряву, обман, спокуси та руйнування.

Люциферіани критикують сатаністів за надмірну зосередженість на опорі християнству та ідентифікацію себе як противників християнства. Люциферіани не розглядають себе як повстанців, хоча визнають, що їхні переконання суперечать традиційному юдео-християнству.

Люциферіанські культури, як і інші релігійні або духовні рухи, можуть приваблювати людей різного походження, віку та соціального статусу. Існує кілька соціально-психологічних факторів [5, с. 239], що сприяють залученню до таких культур:

Пошук ідентичності та сенсу життя. Багато людей приєднуються до люциферіанських культур, шукаючи відповіді на важливі екзистенційні питання. Ці культури часто пропонують альтернативні перспективи на питання духовності, які можуть бути привабливими для тих, хто не знаходить задоволення в традиційних релігіях.

Потреба у приналежності. Люди часто шукають групи, де вони можуть відчути підтримку та розуміння. Люциферіанські культури можуть забезпечити відчуття спільноти та приналежності, особливо для тих, хто відчуває себе ізольованим або не прийнятим у традиційних соціальних групах.

Пошук духовного досвіду. Люциферіанські культури можуть пропонувати унікальні духовні практики, ритуали або досвіди, які можуть приваблювати тих, хто шукає нових або нетрадиційних способів духовного розвитку.

Реакція на соціальні та культурні норми. Люди, які відчувають тиск соціальних або культурних норм, можуть звертатися до люциферіанських культур як до способу вираження своєї індивідуальності та протистояння загальноприйнятим традиціям [7, с. 194].

Вплив харизматичних лідерів. Лідери люциферіанських культур часто володіють харизмою та здібностями до переконання, що може сприяти залученню нових учасників. Їхня здатність представляти себе як джерело зна-

ння та просвітлення може бути особливо привабливою для тих, хто шукає наставника або провідника [3, с. 104].

Соціальні та економічні чинники. Люди, які опинилися в складних життєвих обставинах, можуть бути більш вразливими до впливу культур, які пропонують відчуття безпеки, підтримки або вирішення проблем.

Інтелектуальний інтерес. Люциферіанство, з його акцентом на знання, самовдосконалення та духовне просвітлення, може бути привабливим для інтелектуалів або тих, хто шукає глибшого розуміння світу і себе.

На нашу думку, профілактика залучення до люциферіанських культур, як і до інших нетрадиційних релігійних або духовних груп, вимагає багатостороннього підходу, який включає освітні, психологічні та соціальні заходи: 1. Забезпечення доступу до об'єктивної інформації про люциферіанські культури та їхні практики є ключовим механізмом профілактики. Освітні програми повинні включати інформацію про те, як розпізнати потенційно небезпечні культурні групи та розуміти психологічні методи впливу, що використовуються для залучення нових членів. 2. Люди, які стикаються з кризами ідентичності, особистими проблемами або соціальною ізоляцією, можуть бути більш вразливими до залучення в культури. Забезпечення доступу до психологічної підтримки, консультування та терапії може допомогти людям впоратися з цими проблемами без необхідності звертатися до релігійних груп. 3. Навчання навичкам критичного мислення, включаючи аналіз інформації та розуміння маніпулятивних технік, може допомогти людям розпізнавати потенційні загрози і уникати маніпуляцій. 4. Сильні соціальні зв'язки і підтримка з боку сім'ї та громади можуть знизити ризик залучення до культур. Створення підтримуючих соціальних мереж може допомогти людям відчувати себе прийнятими і не шукати альтернативних груп для задоволення своїх потреб у приналежності та підтримці. 5. Застосування законодавства, яке регулює діяльність релігійних груп, може включати нагляд за їхніми фінансовими операціями, навчальними програмами і практиками. Це допоможе забезпечити, що діяльність культур не порушує прав людини і не шкодить їхнім учасникам. 6. Програми, спрямовані на соціальну інтеграцію, можуть допомогти людям знайти підтримку і взаємодію в безпечних і здорових середовищах, що знижує їхню вразливість до залучення в культури. 7. Використання засобів масової інформації для підвищення обізнаності про небезпеку культур і розповсюдження історій тих, хто пережив негативний досвід, може допомогти людям розпізнавати потенційні загрози.

Ці механізми профілактики можуть діяти ефективно лише в комплексі, забезпечуючи різносторонній підхід до попередження залучення до люциферіанських культур та інших подібних груп.

Висновки. Дослідження соціально-психологічних факторів, що сприяють залученню до люциферіанських культур, виявило складний набір причин, що впливають на вибір індивіда. Серед них виділяються потреба в приналежності, пошук духовного досвіду, соціальна ізоляція, а також кризи ідентичності. Важливо зазначити, що ці фактори можуть взаємодіяти, посилюючи схильність людини до участі в нетрадиційних релігійних групах. Важливим аспектом дослідження є аналіз механізмів профілактики залучення до таких культур. Освітні програми, спрямовані на розвиток критичного мислення та інформування про небезпеку маніпулятивних технік, показують свою ефективність. Крім того, підтримка сім'ї та громади, а також доступ до психологічної допомоги є ключовими елементами у запобіганні негативним наслідкам участі в культурних групах. Загалом, комплексний підхід, що включає освітні, соціальні та психологічні заходи, є необхідним для зменшення ризику залучення до люциферіанських культур. Подальші дослідження у цій сфері можуть сприяти розробці більш ефективних стратегій профілактики та підтримки осіб, які опинилися під впливом подібних релігійних рухів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Академічне релігієзнавство : підручник / за ред. А. Колодного. К. : Світ знань, 2000. 862 с.
2. Історія держави і права зарубіжних країн : [навч. посіб.] / Л. М. Бостан, С. К. Бостан. [2-е вид., перероб. й доп.]. К. : Центр учбової літератури, 2008. 730 с.
3. Куп'янський М. Г. Розслідування серійних сексуально-садистських убивств (організаційно-тактичні засади) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / М. Г. Куп'янський ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Х., 2016. 224 с.
4. Петрик В.М. Нетрадиційні релігійні та містичні культури України. Київ : РОСАВА, 2003. 336 с.
5. Тимченко О.В., Шапар В.Б. Полоненики релігійного екстазу: Психологія релігійних сект. Харків : Прапор, 1998. 477 с.
6. Хамітов Н.В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. Київ : КНТ, 2017. 394 с.
7. Цимбал М. М. Деякі питання кримінально-правової характеристики організаторів злочинних груп у галузі віросповідання. *Роль православних духовних цінностей у формуванні національної свідомості та громадянської позиції сучасної молоді* : матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (25 листопада 2005 р.). К. : Вид-во МАУП, 2006. С. 194–196.